

RICHARD FLANAGAN

BOOKERIO PREMIJOS LAUREATAS

VCA*

RICHARD FLANAGAN

Iš anglų kalbos (Australija) vertė
Violeta Tauragienė

VILNIUS, 2024

Versta iš:
Richard Flanagan
Question 7

Bibliografinė informacija
pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*

Projektą finansuoja

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

Copyright © 2023 by Richard Flanagan
All rights reserved
© Vertimas į lietuvių kalbą, Violeta Tauragienė, 2024
© Viršeliui panaudotas Dan Levenson tapybos darbas
© Leidykla VAGA, 2024

ISBN 978-5-415-02816-0

SKIRIU PHILUI CULLENUI

Autorius nesivargino nuspręsti, ar rašo istorijos
veikalą, autobiografiją, geografijos žinyną, tragediją,
romaną, almanachą, melodramą ar gryną fantaziją.

Tai gali būti begalė visa ko, o gali ir nebūti.

Klausimas iškeltas, bet kurgi atsakymas?

IŠ *MOBIO DIKO* RECENZIJOS *HOBART TOWN MERCURY*, 1851

Ne, tai ne pianinas. Tai sapnas.

DUKE ELLINGTON

PIRMAS SKYRIUS

1

2012 metais, nepaisydamas sveiko proto ir dėl priežasčių, ne visai susijusių su kūryba, nors dažnai teigdavau, jog tik tokių ir būta, – tos priežastys man ir dabar ne visai aiškios, – aplankiau Ohamos karo belaisvių stovyklą Japonijoje, kur kitados buvo internuotas mano tėvas. Šaltis gelte gėlė, o švininis dangus grėsliai driekėsi virš Japonijos Vidaus jūros, po kuria tėvas kitados vergavo anglių kasykloje.

Ten nieko neišliko.

Nors ir neturėjau noro vargintis, mane nuvedė į vietinį muziejų, kur labai paslaugi moteriškė rado nemaža nuotraukų, detaliai liudijančių tos anglių kasyklos istoriją nuo pat dvidešimto amžiaus pradžios – jos augimą, raidą, jos darbininkus japonus.

Bet nė vienos šachtų vergų nuotraukos.

Moteriškė buvo maloni, toks vietinės istorijos *žinių šaltinis*, kaip sakoma. Ji niekada nebuvo girdėjusi apie šachtų vergus, dirbusius Ohamos anglių kasykloje. Rodės, to niekada ir nebuvo, rodės, niekas niekada nebuvo talžomas ar nužudytas, ar priverstas stovėti nuogas sniege, kol numirdavo. Prisimenu

atleidžią tos moters šypseną – gailesčio šypseną man, manančiam, jog čia, Ohamos anglių kasykloje, kada nors būta šachtų vergų.

2

Kartais svarstau: kodėl mes nuolat stengiamės sugrįžti prie pradžių – kodėl tolydžio ieškome to vienintelio siūlo, kurį pa-traukę išnarpliotume gobeleną, vadinamą mūsų gyvenimu, tikėdamiesi, kad už jo rasime tą „kodėl“ tiesą?

Tačiau tiesos nėra. Yra tik „kodėl“. Ir iš arčiau pažvelgę išvystame, jog už to „kodėl“ – tik dar vienas gobelenas.

O už jo – dar kitas ir dar kitas, kol prieiname užmarštį.

3

1945 metų rugpjūčio 6-ą, 8.15 valandą bombonešio lakūnas majoras Thomasas Ferebee 31 tūkstančio pėdų aukštyje virš Hirosimos paleido svertą, sukomandavo: „Bombą išmest!“, ir po keturiasdešimt trijų sekundžių žuvo 60 tūkstančių žmonių, o už aštuoniasdešimties mylių į pietus mano tėvas, pusnuogis šachtų vergas, ketvirtus metus japonų karo belaisvis, sunkiai plušo stumdamas uolienos prikrautas vagonetes tamsiais tune-liais, nutiestais po Vidaus jūra.

Palaužtas, ligotas, išsekęs kūnu ir valia, žinodamas tik tiek, kad, po kelių mėnesių grįžus žiemos speigams, nebeištvers ir mirs, jis nesumojo, kad dabar jau gyvens. Kai stūmėsi per tam-sų šachtos tunelį, vos retkarčiais paženklintą blausių elektros lempučių, jo bičiulis, karo belaisvis iš Tasmanijos, pastebėjo, jog tas tunelis primena jam gimtąjį Pengvino miestą penkta-dienio vakarą.

4

Dabar prie įėjimo į anglių kasyklą, kur mano tėvas ir jo bičiuliai šachtų vergai kartą bėgo pro lazdomis juos talžančių sargybinių rikiuotę, stovi meilės viešbutis. Jokio memorialo, jokio ženkle – kitaip tariant, jokio įkalčio, jog tai, kas kartą įvyko, išvis kada nors įvyko. Tik viena kita neono iškaba. Verslas, tenkinantis greitą oportunistinį seksą mažyčiuose kambarėliuose, numatantis seksualinį atsipalaidavimą ir sąmoningai neką daugiau. Liko, veikiau gyvavo tik malonumo suteiktas užsimiršimas kito žmogaus glėbyje – tas pats užsimiršimas, kuris sykiu numato ir paneigia mirtį. Tarsi reikmė užmiršti būtų tokia pati stipri kaip reikmė prisiminti. Gal net stipresnė.

O po užsimiršimo? Sugrįžtame prie istorijų, kurias vadiname prisiminimais, suglumę, svetimi tam tebevykstančiam pramanui – mūsų gyvenimui.

5

Tą žvarbią dieną šalia manęs stovėjo įmetėjęs vyras – ponas Sato. Mažytis ir trapus, tvarkingai apsirengęs: sportinė striukė ir kelnės, pernelyg ilgos ties atvartais; iš to padariau išvadą, jog metams bėgant jis sumažėjo. Rankos buvo apmautos plonomis baltomis medvilnės pirštinėmis, ir, kai jis rodė į kažką, kas seniai išnyko tuose laukuose ir kasykloje apačioje, mačiau tik nukarusį nuo pirštinės atraito palaidą siūlą. Jo batų nepamenu.

Ponas Sato ūgiu siekė man iki krūtinės. Gyveno rūpindamasis dukterimi, ji, kaip man sakė vertėja, turėjo labai sunkią negalią. Kitados ponas Sato buvo Ohamos stovyklos sargas. Jis parodė man, kur stovėjo barakai, fermą ant kalvos, anglių kasyklą kalvos apačioje, arčiau jūros.

Priešais mus, trikdydama mane ir keldama nebylų pyktį, stovėjo TV komanda ir keletas vietinių laikraščių fotografų. Kad atsidurčiau anglių kasykloje, užmezgiau nemažai pažinčių, ir kažin kaip į tai įsivėlė vietos taryba. Man to nežinant, jie pakvietė ir spaudos atstovus. TV komanda ir korespondentai norėjo tik vieno: kad mudu su ponu Sato apsikabintume, tokio atleidimo, supratimo, laiko užgydytų žaizdų vaizdinio. Žinojau, jog tai būtų melas. Atleisti turėjau ne aš.

Ar laikas gydo? Laikas gydo ne visada. Laikas palieka randus. Pirštinėta pono Sato ranka buvo pakelta, kažin ką rodė, ir, pučiant tam lediniam vėjui, šaltį apačioje perkirto toks viską išnarpliojantis siūlas.

6

Kiek ankstėliau tą dieną susipažinau su vietiniais jau pagyvenusiais kaimiečiais, kurie per karą buvo dar vaikai. Nenorėjau su jais susitikti, jaučiau – kaip čia pasakius? – gėdą. Ko gero, gėdijausi to, kad mano sugrįžimą galėjo klaidingai suprasti kaip kerštą arba kaip pyktį. Bet nežinau, kas buvo mano sugrįžimas. Jie tada buvo vaikai, o manęs tuomet išvis dar nebuvo. Trumpai tariant, jaučiausi negalįs susilyginti su jais ir jų gyvenimais. Gal kažkaip gėdijausi, kad esu savo tėvo sūnus, kad jo ir jų istorija gali būti ir mano istorija. Nerimavau, kad į mane bus pažiūrėta kaip į nepageidaujamą šmėklą, vaiduoklį, apžiūrinėjančią neišaiškinto nusikaltimo, į kurią buvau įpainiotas, sceną. Bet šmėklą kieno? Aukos, žudiko ar liudininko, o gal visų trijų?

Kadangi tai buvo kitų žmonių susitarimas, nežinojau, kaip jį panaikinti jų neįžeidžiant. Tie pagyvenę kaimiečiai buvo draugiški, šilti žmonės. Pasakodami apie karo laikų nepriteklius,

kuriuos patyrė kaip varganų kaimiečių vaikai, prisiminė, kaip tai, ką bylojo suaugusiųjų pasaulis, neatitiko to, ką matė patys vaikai; senus balsus ir vėjo nugairintus veidus persmelkė vaikiškas pagarbumas. Prisiminė, kad 1944 metais išlipę į krantą karo belaisviai, tie šėtonai, kurių jie nuo seno buvo išmokyti bijoti, tebuvo apgailėtini pusnuogiai skeletai. Lygiai taip, pasakodamas apie japonų sargų žiaurumą, mano tėvas kalbėjo ir apie japonų šachtininkų, kurių dalis galėjo būti tų pagyvenusių kaimiečių tėvai, gerumą dalinantis skurdžiu maistu su badaujančiais karo belaisviais.

7

Baigęs mokyklą aš dirbau grandininio – taip vadino matininko padėjėją; tam šimtmečius trukusiam darbui buvo lemta išnykti vos po kelerių metų, atsiradus skaitmeninėms technologijoms. Grandininio darbas buvo vilkti dvidešimt dviejų jardų grandinę, kuria buvo matuojamas pasaulis, visą šimtą jos grandžių. Mano laikais matavimo grandinė buvo plona dvidešimties metrų plieno juosta, bet nuo praėjusio amžiaus nekas tebuvo pasikeitę. Dar grandininis nešdavosi pjautuvą ir kirvį, kad išvalytų krūmus ir medžius matuojamuose ruožuose, bei pustyklę ir dildę įrankiams pagalšti. Išmokau aptikti senų, prieš daugelį dešimtmečių atliktų matavimų žymes – griūvančias akmenų piramides, pūvančius kuolelius ar vulvos pavidalo žievę ant senų eukaliptų. Kruopščiai lupdavau tą žievę kirviu, kol atsiverdavo gili prizmės pavidalo įduba, meistriškai įkirsta į kamieną prieš daugelį metų, kartais prieš visą šimtmetį. Apverstos prizmės viršūnė buvo atramos taškas.

Stebilydavau į tą nepakitusios žaizdos stebuklą, lygiai tokios pat žaizdos, kokia atsirado įkirtus anam kirviui. Laikas

neišgydė to medžio, tik paliko randą, paslėpė kažką, kas vis dar vyko. Nes po randu liko žaizda, vartai praeitin, kraujuojantys šviežiais gyvasakiais dabartin, į kuriuos, užsižiūrėjęs per ilgai, pasijusdavau krentąs.

Stovėdamas ten anądien priešais japonų TV komandą, reporterę, saujelę vietinių fotografų ir žurnalistų, pasiryžusių išspausti vienintelę įmanomą istoriją ir pasišalinti, patyriau tokią pačią greitėjimo akimirką. Aš neturėjau noro apkabinti pono Sato. Jis, ko gero, jautė tą patį. Tačiau, neturėdamas noro apkabinti jo ar ko kito, apglėbiau ranka jį, o jis mane. Visi, rodos, liko patenkinti.

Baigus fotografuoti ir filmuoti, ranką nuleidau. Susigūžęs ponas Sato liko prigludęs prie manęs. Man pamėginus atsi-traukti, jo galva, rodė, nukrito man ant krūtinės. Ir taip mudu likome stovėti.

Gal jis irgi krito žemyn per kažin kokią begalinę tuštumą, o gal jam tiesiog buvo šalta. Neturėjau žalio supratimo. Nepasakyčiau, jog man patiko, kad mane šitaip prilaiko jis – žmogus, galimas daiktas, talžęs mano tėvą, bet nežinojau, kaip jo atsikratyti, kaip atsakyti jam šiltos mano kūno paguodos.

Galvojau, kaip kenčia ponas Sato augindamas vaiką su negalia ir kaip jis teisėtai baudžiamas gyvenimo pabaigoje. Pas-kui susigėdau taip pagalvojęs, suvokiau, jog po ta mintimi slypi kita, kurios pripažinti nenoriu. Nusukau akis į medžius, plikus, liūdnius skurdeivas; nemylima, šalta žemė aplink juos, tankiai sužėlusios žolės ir piktžolės, atrodančios apgailėtina ir bejė-giškai. Visa gamta čia atrodė išsekusi, sujaukta, ir aš kažin kaip buvau jos dalis. Buvo girdėti, kaip apačioje jūra pirmyn ir atgal ridena bangas akmenėta pakrante, taip darė visada ir visada darys, it koncertina suplodama ir išskleisdama nusikaltimus ir nuodėmes, meilę ir aistras tų, kurie praėjo pro šitą liūdną šalį.

Visa mano kelionė atrodė lygiai taip pat nesuprantama, kaip garsas tų užmarštin riedančių akmenukų.

Ar būčiau pasielgęs taip pat kaip ponas Sato? Mėginant nustumti tą klausimą šalin, iškilo kitas. Jei ponas Sato, atrodęs padorus žmogus, sugebėjo būti piktadarys sargybinis ar tiesiog stovėti šalia, kai buvo daroma pikta, – ar aš būčiau buvęs kitoks? Ar būčiau taip pat padėjęs talžyti belaisvius, kad ir nenoromis, ar būčiau taip pat įsakinėjęs nuogiems žmonėms šalti sniegui drimbant, kol numirs, nes to iš jo buvo laukiama, nes buvo pernelyg sunku pasakyti ne? O gal būčiau tiesiog nusiukęs ir pasirinkęs jiems nepadėti? Paskui pamečiau minčių giją. Diena slinko vakarop. Galvojau apie kalinį, kiaurą naktį priverstą klūpoti sniege be drabužių, – savo beprasmiškumu toji istorija visada nuteikdavo tėvą neapsakomai liūdnai. Ar ir aš būčiau taip pasielgęs? Staiga pajutau neapykantą tam pono Sato glėbiui ir, kol jis palinkęs glaudėsi prie manęs, nekenčiau jo visa esybe. Paskui šaltas vėjas papūtė ir nuščiuvo, bet atrodė, kad gerokai atšalo, jūra toliau vilnijo pirmyn atgal, mudu jau nebekreipėme vienas į kitą dėmesio, man šovė į galvą, kad mudu – nei vienas, nei kitas – nenutuokiame, ką kitas galvoja ar jaučia, kad šitaip stovinčius mus gali palaikyti broliais ar meilužiais.

Ir stovėjome dar labai ilgai, kai žurnalistai ir TV komanda išvyko, kai virš mūsų skubiai susitelkė tamsūs debesys, atrodė, kad jie virpa perduodami nežinomą nuosprendį, paskui nusi-vylę paskubom išsisklaidė, o Vidaus jūra man atspindėjo tik savo slėpinį. Kas nutiko? Nenuutuokiu ir po šiai dienai. Nėra jokio kodėl.

8

Ar todėl, kad savo pasaulį matome tik tamsiomis spalvomis, apsupame save melais, kuriuos vadiname laiku, istorija, tikrove, atmintimi, detalėmis ir faktais? Kas, jei pasaulis būtų daugiskaita – ir mes taip pat? Kas, jei atrastume, jog prasidedame rytoj, o numirėme vakar, jog gimėme iš kitų žmonių mirčių, o gyvenimą įkvėpė mums istorijos, kurias susigalvojame iš dainų ir pokštų, mįslių bei kitų fragmentų kratinio?

Tėvas juokdavosi iš vieno savo draugo karo belaisvio, pasakojusio, jog matė, kaip atominė bomba išsprogdino šviesą nakties danguje virš jų stovyklos taip, lyg būtų diena.

Atominė bomba virš Hirosimos sprogo 8.15 valandą ryto. Praeitį visada aiškiausiai mato tie, kurie jos nematė.

9

Kai Thomasas Ferebee paleido svertą virš Hirosimos, mano tėvas jau daugiau kaip trejus metus buvo nugyvenęs kaip japonų karo belaisvis. Jis kažkaip atlaikė Čangio mūšį ir Mirties geležinkelį. Kažkaip atlaikė vadinamuosius Pragaro laivus, 1944 metais į Japoniją plukdžiusius Mirties geležinkelio išlikėlius: pusnuogiai vyrai, sugrūsti į plaukioti netinkamus griozdus be denio antstatų, spausdamiesi rūdijančiuose korpusuose kentė taifūnus, torpeduojami JAV povandeninių laivų ir apšaudomi JAV lėktuvų. Kai jie išsilaipino Honšiū saloje, japonų svajonę apie imperiją jau buvo palaidojusi neišvengiama invazijos į pačią Japoniją perspektyva ir tai, ko karinis japonų režimas pareikalavo kaip atsako, – masinės 100 milijonų japonų savižudybės, tautos, atgimusios per mirties kultą.

Priešui įsiveržus civiliai Japonijos gyventojai turėjo aukoti gyvybes gindami tėvynę. Okinavoje, vienintelėje užgroboje

japonų saloje, žuvo apytikriai 150 tūkstančių civilių. Civilių savijudybės buvo įprastos, kai kurios savanoriškos, dauguma – pastūmėtos japonų kareivių šautuvų vamzdžių. Kartais vaikai žudydavo tėvus, šiems neparodžius pakankamai entuziazmo numirti, kartais tėvai žudydavo savo pačių vaikus*. Kai eilinių japonų gyvenimai taip nedaug tereiškia jų lyderiams, nenuostabu, kad priešų gyvenimai atrodo išvis bereikšmiai: invazijai prasidėjus, japonai buvo pasirengę išskersti šalyje esančius 32 tūkstančius karo belaisvių, šachtų vergų. Paskutinį Japonijos puolimą amerikiečiai planavo taip: 1945 metų lapkričio 1-ą įsiveržti į Kiūšiū salą, paskui, 1946 metų kovą, – į Honšiū. Mano tėvo tada jau veikiausiai neturėjo būti gyvo, bet jei dar būtų buvęs gyvas, jį būtų nužudę. Jeigu kaip nors ir būtų išvenę tokios lemties – sunku pasakyti, kaip tai būtų buvę įmanoma, – vargu ar būtų išgyvenę dar vieną atšiaurią žiemą.

Amerikiečiai taip ir nepuolė. Užtat numetė atominę bombą. Šešiasdešimt tūkstančių žmonių žuvo akimoju, kur kas daugiau mirė lėtai, kęsdami baisias kančias, valandomis ir dienomis po to, ir nesiliovė mirę vėlesniais mėnesiais ir metais. Po dviejų dienų amerikiečiai numetė antrą atominę bombą. Keturiasdešimt tūkstančių žmonių žuvo akimoju, kur kas daugiau mirė lėtai, kęsdami baisias kančias tolesnėmis valandomis, dienomis ir nesiliovė mirę tolesniais mėnesiais ir metais.

10

Po penkiolikos metų ir vienuolikos mėnesių žvargios žiemos rytą gimė penktas iš šešių mano tėvo vaikų. Jis turėjo būti pava-

* Yuki Kitazawa, Matthew Allen, „A Story That Won't Fade Away: Compulsory Mass Suicide in the Battle of Okinawa“, *Asia-Pacific Journal*, Vol. 5, Issue 7, 2007-07-12; taip pat žr. Haruko Taya Cook, Theodore F. Cook, *Japan at War: An Oral History*, New Press: New York, 1992, p. 354–372.

dintas Danieliu, bet airės katalikų vienuolės Longfordo karmelitų vienuolyne pasakė mano motinai, kad Danielius – pernelyg katalikiškas, pernelyg airiškas ir pernelyg banalus vardas. Gėdingas reikalas, pasakė jos. O mes buvome pernelyg katalikiški, pernelyg airiški ir pernelyg banalūs, kad nekreiptume dėmesio į gėdingą reikalą. Taigi buvau pavadintas Richardu. Mano tėvas nekentė savo vardo, vėliau leidusio jam jaustis mylimam, lygiai taip ir aš nekenčiau savojo, bet mudu su vardu suaugome ir taip susivijome vienas su kitu, kad sunkiai galėjai pasakyti, kur baigiasi vienas ir prasideda kitas. Kiekviena sena kojinė randa sau seną batą, apie keistas poras kartais sakydavo tėvas.

11

Tą naktį ėmė smarkiai lyti, rodės, kad tas lietus tarsi apsunkęs nuo monetų, kad reikia brautis pro jį, tada, įėjęs į bet kokią patalpą, pajusdavai lengvumą. Sanijo Onodos miesto tarptautinių reikalų ir lygių galimybių pareigūnas Kendži I., priklausantis miesto tarybai, pakvietė mane į japonišką moterų aptarnaujamą naktinį barą. Kendži I. vilkėjo dukšlokus tarnautojo drabužius, liudijančius, kad savo valdininkiškas pareigas jis atlieka gerai nusiteikęs ir truputį suglumęs, kaip būdinga žmogui, kurio širdis kažkur toli, – tačiau neliūdi. Atrodė patenkinamas, darbu vadinamas gyvenimo valandas užpildydamas bet koku absurdu, koks tikslai pasitaikydavo jo kelyje, kaip, tarkim, aš. Kendži I. mylėjo savo žmoną ir vaiką, mėgo važinėti kalnų dviračiu. Jį glumino tai, kas būdavo nevisiškai paprasta, tačiau tiesą jis jausdavo net tuomet, kai ne visai ją suprasdavo. Jis skleidė savotišką gerumą.

Kendži I. man papasakojo, kad jo senelis kariavo tokiaime rūsyje, pilname mirusiųjų palaikų, žinomame kaip Naujo-

ji Gvinėja. Grįžus jam labai sunkiai sekėsi sutarti su šeima. Jis pasistatė trobelę kalnuose, vis ilgiau gyveno ten vienas. Gėrė.

- Ar šeima suprato, kodėl jis taip elgiasi?
- Ne, – atsakė Kendži, – jis niekada apie tai nekalbėdavo.
- Ar jis kalbėdavo apie karą? – paklausiau.
- Ne, – atsakė Kendži, – jis niekada nekalbėdavo apie karą.
- Žmonės pasakoja, kad Naujoji Gvinėja buvo pragaras.
- Jis niekada apie ją nekalbėdavo.

Tas moterų aptarnaujamas naktinis baras buvo šiltas kambarys su keliais vyrais tarsi iš kontoros – visi tarnautojai; gėrimus patiekdavo šeimininkės, jaunos, perdėm išsidažiusios moterys paryškintomis kaip animės personažų akimis, – jų darbas buvo dėtis kiekvieno konkretaus vyriškio linksminamomis ar juo susidomėjusiomis, nors be saiko prisišnioję vietinės saldžiųjų bulvių degtinės tie vyrai neatrodydavo nei įdomūs, nei linksmi. Lietus pliaupė toliau, tik prislopintas, kažkur toli, kaip būna, kai užmiegi ir nuklysti kitan pasaulin.

12

Viena šeimininkė, mažutė moterytė, kalbėjo angliškai, tad jai teko su manimi sėdėti. Ji paklausė, ką aš veikiu Sanijo Onodos mieste. Buvo labai maloni arba profesionaliai puikiai mokėjo dėtis maloni. Šiaip ar taip, atrodė svarbu atsakyti jai maloniu elgesiu, nors buvo aišku, kad Sanijo Onodos mieste turistų lankosi nedaug, tad suvokti, kas šiame kontekste reiškia malonų elgesį, buvo sunku. Atsakai, kad esu rašytojas ir renku medžiagą knygai. Tai buvo, kaip, regis, jau sakiau, tiesa ir netiesa. Aš vis labiau nesupratau, kodėl čia esu, nes mano rašomoje knygoje niekas iš čia niekada nebus panaudota.

Tai, kad buvau rašytojas, ją domino ar bent atrodė, kad domina, nes ji sakėsi mėgstanti knygas. Apie ką bus manoji, paklausė.

Nelabai žinojau, apie ką ta mano knyga. Galėjau pasakyti ką nors apie meilę – nebūtų buvę netiesa ir būtų atrodę taip bendra, kad beveik be prasmės. Ji kilstelėjo ranką prie lūpų ir mandagiai nusijuokė, ja prisidengdama. Pajutau, kad Sanijo Onodos miestas ir meilė jai atrodo natūraliai draugė nesueinančios mintys. Ji vėl nusišypsojo ir pakartojo pradinį savo klausimą: kokių tad tikslu aš atvykęs į Sanijo Onodos miestą?

Už kelių žingsnių nuo mudviejų Kendži I., dabar jau labai girtas, bliovė į mikrofoną karaokės meilės baladę. Niekas jo nesiklausė. Gal tai ir yra visa moterų aptarnaujamo naktinio baro esmė. Tu išdainavai visą širdį ir niekas to nepastebėjo, tu išsikalbėjai iki širdies gelmių ir niekas to nesiklausė.

Vėl pažvelgiau į ją. Pasakiau, kad lankausi ten, kur mano tėvas kitados dirbo kaip šachtų vergas.

Ji pažvelgė į mane svajingomis animės akimis ir sumirksėjo. Vis dar šypsodamasi paklausė:

– Kas yra *šachtų vergas*?

13

Ji ir toliau šypsojosi, tarsi grimasa būtų sustingusi jos veide. Iš esmės visas pasaulis atrodė kaip sustingusi grimasa, ir aš drauge su juo. Tarytum abu sėdėtume kabukio spektaklyje, aš šypsojau atsakydamas į jos šypseną ir nesilioviau, ji irgi šypsojosi toliau ir aš šypsojau toliau, ir buvo sunku tuo patikėti ar apie tai pagalvoti, kadangi jaučiau, kaip tą akimirką mane užtvindo viso pasaulio liūdesys – dėl palinkusio prie manęs pono Sato, dėl mano tėvo, dėl besišypsiančios japonės šeimi-

ninkės animės akimis, dėl visų šiame pernelyg šiltame bare ir pasaulyje tą žiauriai šaltą, drėgną naktį.

Pagalvojau apie Kendži I. senelį, vieną toje primityvioje trobelėje kalnuose, nerandantį žodžių, kaip dabar aš negaliu rasti žodžių, gebančių išsakyti kurį nors iš tų liūdesių. Kendži senelis vaikščiojo su šmėklomis. Gal, kaip ir aš, pats jau buvo betampęs viena jų prieš mirtį, gyvendamas pasaulyje, nežinančiame ir nenorinčiame sužinoti, kas įvyko. Kažkur buvo tikras pasaulis, kur tebevyko viskas, kas pas mus nugrimzdo į praeitį. Bet jis buvo ne čia, ir tai keistai atrodė sykiu ir paguoda, ir siaubas. Niekas iš to, ką pasakiau, negalėjo būti išgirsta, iš to, ką mačiau, – pamatyta, ir drauge su Kendži I. seneliu mudu ir toliau žvelgėme į laiką, žinodami tik tiek, kad tai, kas įvyko, vyksta visada ir niekada nesiliaus vykę.

Pažvelgiau tai jaunai moteriai į akis.

– Niekas svarbaus, – pasakiau.

Kažkas man patapšnojo per petį. Tai buvo Kendži I. Ar aš nenorįs ko nors padainuoti?

14

Galima būtų tvirtinti, kad mokslas nenumaldomai žengė link atomo branduolio dalijimosi atradimo, taigi ir link atominės bombos išradimo bei Hirosimos. Bet niekas niekad nėra neišvengiama, juolab atominė bomba dvidešimto amžiaus viduryje, projektas, kuris, kaip minėjo vienas iš pagrindinių jo teoretikų danų fizikas Nielsas Bohras, gali rasti tik jeigu kas nors kokią nors šalį paverstų atskira tam tikslui skirta dirbtuve.

1942 metų birželio 4-ąją vienoje aukšto lygio nacių konferencijoje dalyvavęs Nielso Bohro studentas, talentingas vokiečių fizikas Werneris Heisenbergas kalbėjo apie ne didesnę už

ananasą bombą, galinčią sugriauti visą miestą. Tačiau vėliau, kai Albertas Speeras pateikė Heisenbergui klausimų, jo atsakymai pasirodė „anaiptol nesuteikiantys optimizmo... Prireiks ne vienu metų, mažiausiai dveju, vien sudaryti technines prielaidas jai pagaminti, net jeigu tai programai būtų suteikta maksimali parama.“

Apie savo pokalbį su Heisenbergu Speeras raportavo Hitleriui.

– Hitleris kartais kalbėdavo apie atominės bombos galimybę, bet ta idėja tapo akivaizdžiu iššūkiu jo intelektiniams gebėjimams. Be to, jam buvo nesuprantamas branduolinės fizikos revoliucingumas. Dviejuose tūkstančiuose ir dviejuose šimtuose suregistruotų mano posėdžių su Hitleriu punktų, – toliau kalbėjo Speeras savo smulkmeniška, varginančia maniera, – atomo branduolio dalijimasis pasirodo tik kartą ir minimas nepaprastai trumpai. Kartais Hitleris pakomentuodavo jo perspektyvas, bet tai, ką aš papasakodavau iš pasitarimų su fizikais, patvirtindavo jo nuomonę, kad daug naudos iš to nebus.

Išgirdęs, jog Heisenbergas nepateikė galutinio atsakymo į Speero klausimą, ar galima kontroliuoti atomo branduolio dalijimąsi, Hitleris nesusižavėjo galimybe jam valdant Žemei virsti žerincia žvaigžde.

Heisenbergui aprašinėjant ananaso dydžio atominių bombų galimybes, naciams pradėjo nesisėkti Rusijos fronte, tad bet koks projektas turėjo žadėti garantuotos naudos. Kadangi Hitleris buvo įsitikinęs, kad iki 1943-ųjų sutriuškins ir Sovietų Sąjungą, ir Britaniją, išgalėjo nekintama taisyklė tobulinti tik tuos ginklus, kuriuos galima paruošti mūšiu per pusantrų metų. Kai Vokietijai buvo pasiūlyta atominės bombos galimybė, ji nususuko manydama, jog viskam išstobulinti prireiks

pernelyg daug laiko, juolab kad rezultatas – veikianti atominė bomba – anaip tol nebuvo garantuotas.

Liovęsi tyrinėję bombą vokiečiai skyrė ribotus išteklius „urano varikliui“, pagarsėsiančiam JAV kaip branduolinis reaktorius, tobulinti. Jiems nepavyko ir čia. Karo pabaigoje žymiausius vokiečių branduolinės fizikos specialistus vis dėlto sučiupo ir uždarė anglų dvare netoli Kembridžo, siekiant išsiaiškinti, ką jie žino, o ko nežino. Su jais buvo elgiama si kaip su svečiais, labai mandagiai, bet jie nežinojo, kad visi miegamieji ir svetainės prikaišioti slapto klausymosi aparatų. 1945 metų rugpjūčio 6-ą prieš pat vakarienę jiems buvo pasakyta, kad Sąjungininkai sukūrė atominę bombą ir susprogdino virš Hirosimos.

15

Iš pradžių vokiečių mokslininkai netikėjo, jog atsilikę, vulgariūs amerikiečiai galėjo įvykdyti tai, ko nepajėgė vokiečių civilizacija. Tačiau po naujų patvirtinimų jų panieka virto pykčiu, o šį pakeitė teisuoliškas siaubas – ne be savanaudiškos jo veidmainystės, – esą sukurtas toks ginklas, kurį naudoti jie, civilizuoti žmonės, mano esant pasišlykštėtina ir nepakenčiamu.

Kalbėtasi toliau: profesinio įžeidimo sukeltą sumaištį su švelnino moralinis pozavimas, mėginimai išgauti, ar jie kūrė bombą tėvynės, ar nacizmo labui, ar išvis rimtai kalbėjo apie bombos sukūrimą.

Vokiečių mokslininkų abejonės projektu, savo gebėjimais ir pačiais ketinimais stiprėjo daugėjant nuogąstavimų ir kylant visiškam sąmyšiui. Ar jie galėjo sukurti bombą? Ar jie *būtų* sutikę sukurti bombą? Ar bent kada nors ketino sukurti bombą?

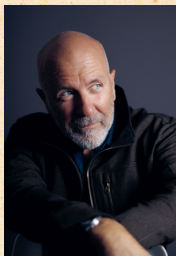

KAS MYLI ILGIAU?

Prasidėjęs meilės viešbutyje prie Vidaus jūros ir atitekėjęs iki upės Tasmanijoje, „7-asis klausimas“ kalba apie tai, ką renkamės dėl meilės ir iš meilės, ir apie mūsų pasirinkimų sukeltą grandininę reakciją.

Reakcija prasideda mokslinės fantastikos rašytojo H. G. Wellso romanu su Rebecca West, toliau veda per XX a. 4-ojo dešimtmečio branduolinės fizikos atradimus, supurto rašytojo Richardo Flanagano tėvą, kuris vergavo anglių kasykloje netoli Hirosimos, kai ant jos buvo numesta atominė bomba. Įvykių grandinė kulminaciją pasiekia Tasmanijos saloje: jaunas vyras atsiduria laukinės upės spąstuose ir nežino, gyvens jis ar mirs.

R. Flanaganas sukūrė meilės odę savo gimtajai salai, namams, tėvams ir siaubingai šalies praeičiai. Tai hipnotizuojantis naikinimo istorijos, mokslo, atminties ir svajonių lydinys, atskleidžiantis, kaip dažnai mūsų gyvenimai randasi iš kitų žmonių pasakojamų istorijų – taip pat ir iš mūsų pačių susigalvotų pasakojimų apie save.

Richardas Flanaganas (g. 1961) – vienas ryškiausių šiuolaikinių rašytojų, svarbiausias savo kartos atstovas Australijos literatūroje. Jo knygos yra pelniusios daugybę apdovanojimų, išleistos 42 pasaulio šalyse. Už romaną „Siauras kelias į tolimąją šiaurę“ (*The Narrow Road to the Deep North*, 2013) rašytojas 2014 m. pelnė „Man Booker“ premiją.

